

Αστική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις δικαστικών οργάνων

Στην υπό σχολιασμό απόφαση, το ΕΔΔΑ διέγινωσε ότι η μεταστροφή στη νομολογία του ΣτΕ κατά την οποία δεν στοιχειοθετείται ευθύνη του Δημοσίου για ζημία που φέρεται να προκλήθηκε από απόφαση δικαστικών οργάνων είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της πρόσβασης σε δικαστήριο κατά παράβαση του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ

άρθρο 6 παρ. 1 (αστικές) ΕΣΔΑ – πρόσβαση στη δικαιοσύνη – αστική ευθύνη Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις δικαστικών οργάνων κατά την άσκηση δικαιοδοτικής αρμοδιότητας – έλλειψη σχετικής νομοθετικής ρύθμισης – προγενέστερη νομολογιακή κάλυψη του νομοθετικού κενού με κατ’ αναλογία εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ μέχρι τη θέσπιση ειδικής νομοθετικής ρύθμισης – μεταστροφή νομολογίας – μη θεμελίωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου από ζημία που προκλήθηκε από απόφαση δικαστικών οργάνων μέχρι τη νομοθετική παρέμβαση – αδυναμία κατ’ αναλογία εφαρμογής άρθρου 105 ΕισΝΑΚ

ΕΔΔΑ, Προσφυγή Νο 57246/21, Υπόθεση Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδας (No. 3), απόφαση της 4ης Ιουνίου 2024 του Τρίτου Τμήματος

Η υπόθεση αφορά την απόρριψη αγωγής που άσκησε ο προσφεύγων κατά του Ελληνικού Δημοσίου για αποκατάσταση ζημίας προκληθείσας από απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Ειδικότερα, κατά την προγενέστερη παγιωθείσα νομολογιακή γραμμή του ΣτΕ, γινόταν δεκτή η θεμελίωση ευθύνης του Δημοσίου από πρόδηλο σφάλμα των δικαστικών οργάνων, εφαρμόζοντας κατ’ αναλογία το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ μέχρι τη θέσπιση σχετικής ειδικής νομοθεσίας. Με την κρινόμενη υπ’ αριθμ. 800/2021 απόφαση, η πλειοψηφία της Ολομέλειας του ΣτΕ προχώρησε στη μεταστροφή της μέχρι τότε νομολογίας και κατέληξε ότι δεν επιτρέπεται η έγερση ευθύνης του Δημοσίου για ζημία που προκλήθηκε από πρόδηλο σφάλμα δικαστικού οργάνου μέχρι τη νομοθετική παρέμβαση που θα ρυθμίζει την έκταση, τους όρους και τις προϋποθέσεις θεμελίωσης αυτής.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι αυτή η νομολογιακή αλλαγή πλεύσης συντελέστηκε το πρώτον με την υπό κρίση απόφαση, χωρίς καμία προηγούμενη ένδειξη μεταστροφής της νομολογίας, με αποτέλεσμα να γίνει δεκτό για πρώτη φορά ότι η επίμαχη ζημία δεν μπορούσε να αποκατασταθεί και οι σχετικές αξιώσεις δεν ήταν δικαστικά επιδιώξιμες. Συνεπεία τούτου, η νέα θέση της ΟλΣτΕ καθιστούσε την αξίωση του προσφεύγοντος μη δικαστικά επιδιώξιμη στο διηνεκές και έθετε ανυπέρβλητο εμπόδιο σε τυχόν μελλοντικές αξιώσεις αποζημίωσης από αυτόν κατά του Δημοσίου για τα εικαζόμενα λάθη των πολιτικών δικαστηρίων μέχρι τη θέσπιση ενδεχόμενης ειδικής νομοθεσίας.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, το ΕΔΔΑ διέγινωσε ότι ο περιορισμός του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου και συνιστά δυσανάλογη επιβάρυνση αυτού που πλήττει τον ίδιο τον πυρήνα του δικαιώματος.

Στη βάση αυτή, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και επιδίκασε στον προσφεύγοντα 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 1.860 ευρώ για τα δικαστικά έξοδα.

Παρατηρήσεις

Λυδία Παπαγιαννοπούλου*, Πασχάλης Πασχάλιδης**

I. Εισαγωγή

Ο θεσμός της αστικής ευθύνης του Δημοσίου ερείδεται στην αρχή του κράτους δικαίου και την αρχή της νομιμότητας¹ και επιτελεί μία επανορθωτική λειτουργία, προκειμένου να αποκατασταθεί η ζημία που προκαλείται από παρανομία των κρατικών οργάνων. Σύμφωνα δε με την αρχή της ενότητας του κράτους, η αστική ευθύνη του Δημοσίου θα πρέπει να θεμελιώνεται ανεξάρτητα της κρατικής αρχής από την οποία προέρχεται η πράξη, συμπεριλαμβανομένων και των οργάνων της δικαστικής εξουσίας². Μάλιστα, η εγκαθίδρυση ευθύνης από ζημιογόνες πράξεις των δικαιοδοτικών οργάνων κατ' ενάσκηση των δικαιοδοτικών³ καθηκόντων τους ισοδυναμεί με ένα είδος «αυτοελέγχου της ίδιας της δικαιοδοτικής λειτουργίας»⁴. Παρά ταύτα, το ζήτημα υπήρξε διαχρονικά ακανθώδες και αμφιλεγόμενο τόσο σε επίπεδο θεωρίας όσο και σε επίπεδο νομολογίας.

Ειδικότερα, είχε επικρατήσει επί μακρόν η αντίληψη ότι η δυνατότητα επανόρθωσης τυχόν ζημίας (αυτό)περιορίζεται στο πλαίσιο της αγωγής κακοδικίας του άρθρου 99 του Συντάγματος⁵. Και τούτο διότι, γινόταν δεκτό ότι η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας δεν επιτρέπει την έγερση αστικής ευθύνης για τις δικαιοδοτικές πράξεις των δικαστικών λειτουργών. Στην περίπτωση, λοιπόν, που οι δικαστές προκαλούσαν ζημία σε διάδικο, ευθύνονταν μόνον ατομικά και ενάγονταν ως αποκλειστικοί υπεύθυνοι για τις παράνομες πράξεις ή παραλείψεις τους που οφείλονταν σε δόλο ή βαριά αμέλεια⁶.

Το ζήτημα επαναποθετήθηκε στην επιστημονική συζήτηση υπό νέα σκοπιά με την υπ' αριθμ. 2852/2012 παραπεμπτική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας⁷. Κατόπιν αυτής, η Ολομέλεια του Δικαστηρίου εξέδωσε την υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφαση, η οποία αποτέλεσε σημείο τομής και επέφερε σαφή μεταστροφή της νομολογίας, κάνοντας δεκτή τη δυνατότητα θεμελίωσης αστικής ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις των οργάνων της δικαστικής εξουσίας, ως θα αναλυθεί παρακάτω. Ωστόσο, το 2021 ανατράπηκε αυτή η νομολογιακή γραμμή με τις υπ' αριθμ. 800-803/2021, αποστερώντας τη δυνατότητα αυτή μέχρι τη θέσπιση σχετικής ειδικής νομοθεσίας. Η δε υπ' αριθμ. 800/2021 αποτέλεσε την απόφαση που τέθηκε στο ελεγκτικό μικροσκόπιο του ΕΛΔΑ με την υπό σχολιασμό απόφαση.

II. Το νομοθετικό κενό και οι νομολογιακές παλινδρομήσεις στην κάλυψή του

A. Συνταγματικά ερείσματα

* ΜΔΕ, Δικηγόρος, Επιστ. Συνεργάτης ΚΔΕΟΑ, Στέλεχος ΜΟΠΑΔΙΣ

** ΜΔΕ, Δικηγόρος, Επιστ. Συνεργάτης ΚΔΕΟΑ, Στέλεχος ΜοΚΕ

¹ Α. ΤΑΧΟΣ, Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, 8η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 870.

² Χ. ΔΕΤΣΑΡΙΔΗΣ, Η αποζημιωτική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις των δικαιοδοτικών οργάνων, ΔιΔικ, 2014, σσ. 1053-1056.

³ Η θεμελίωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου για πράξεις οργάνων της δικαστικής εξουσίας κατ' ενάσκηση αρμοδιοτήτων διοικητικής φύσης στο πλαίσιο άσκησης της δημόσιας υπηρεσίας της δικαιοσύνης δεν προκαλεί αμφισβήτηση. Βλ. Α. ΓΕΡΟΝΤΑΣ ... [κ.ά.], Διοικητικό Έργο, 5η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2022, σσ. 520-521, Π. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ, Η αστική ευθύνη του Δημοσίου – Κατά τους κανόνες του Δημοσίου Δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σ. 169.

⁴ Κ. ΡΕΜΕΛΗΣ, Η κρατική αστική ευθύνη από δικαστικές αποφάσεις, σε: Εταιρεία διοικητικών μελετών, Τόμος εις μνήμην Καθηγήτριας Δήμητρας Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020, σ. 27.

⁵ Α. ΓΕΡΟΝΤΑΣ ... [κ.ά.], ό.π., σ. 520.

⁶ Α. ΡΩΞΑΝΑ, Εξελίξεις στα ζητήματα της αστικής ευθύνης του Κράτους στην πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΘΠΔΔ, 2015, σσ. 1092-1100 (1194).

⁷ Ι. ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ, Η αστική ευθύνη του κράτους από υλικές ενέργειες των οργάνων του κατά τα άρθρα 105-6 ΕισΝΑΚ, ΑΝΙΟΝ, Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 196.

Συνταγματική κοιτίδα της ευθύνης του Δημοσίου για ζημίες που προκλήθηκαν από πράξεις κρατικών οργάνων αποτελούν τα άρθρα 4 παρ. 5 και 20 παρ. 1⁸.

Ο βασικός σκοπός της διάταξης του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος έγκειται στο να μην παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που προκλήθηκαν από κρατικά όργανα. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διάταξης θα πρέπει να εκτείνεται και στις ζημίες από πράξεις της δικαστικής εξουσίας. Ο δε νομοθέτης επέχει την υποχρέωση να ορίσει περαιτέρω τις προϋποθέσεις αποζημίωσης για ζημίες που προκλήθηκαν από δικαστικά όργανα, την οποία όμως δεν έχει εκπληρώσει μέχρι και σήμερα.

Β. Νομολογιακές κατευθύνσεις του ΔΕΕ

Το ζήτημα της ευθύνης του Δημοσίου από πράξεις των δικαστικών οργάνων τέθηκε επί τάπητος ενώπιον του ΔΕΚ, το οποίο προσέγγισε τον προβληματισμό από τη σκοπιά της ευθύνης των κρατών μελών για παραβάσεις του δικαίου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που προκλήθηκαν από δικαστές. Ειδικότερα, επισημάνθηκε ότι η υποχρέωση των κρατών μελών να αποκαταστήσουν τη ζημία ιδιωτών από παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου εκτείνεται και στην περίπτωση που η εικαζόμενη παράβαση απορρέει από απόφαση δικαστηρίου που δικάζει σε τελευταίο βαθμό, εφόσον συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: (α) αφορά πρόδηλο σφάλμα, (β) καταστρατηγείται κανόνας του κοινοτικού δικαίου που αποσκοπεί στην παροχή δικαιωμάτων σε ιδιώτες, (γ) η παραβίαση είναι αρκετά σοβαρή και (δ) υπάρχει άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ αυτής της παραβίασης και της απώλειας ή της ζημίας που υπέστησαν τα ζημιωθέντα μέρη. Για τον καθορισμό της επάρκειας της σοβαρότητας της ανωτέρω παράβασης, το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη την ειδική φύση της δικαστικής λειτουργίας, πρέπει να καθορίσει αν η παράβαση αυτή οφείλεται σε πρόδηλο σφάλμα. Εναπόκειται δε στην ευχέρεια των κρατών μελών να ορίσουν το αρμόδιο δικαστήριο για την επίλυση των διαφορών που σχετίζονται με αυτήν την αποκατάσταση⁹.

Γ. Νομολογία ΣτΕ

Στους ελληνικούς νομολογιακούς κόλπους, δεν είχε γίνει δεκτή η θεμελίωση ευθύνης του Δημοσίου για πράξεις των δικαστικών οργάνων κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών τους καθηκόντων έως το 2014¹⁰. Αυτό το νομικό αδιέξοδο επέλυσε η υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφαση-ορόσημο της Ολομέλειας του ΣτΕ¹¹.

Η νομική κατασκευή χτίστηκε στα εξής θεμέλια: Αφενός, το άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος, το οποίο προβλέπει τη θεμελίωση ευθύνης του Δημοσίου για τις πράξεις των οργάνων που προκαλούν ζημία είτε στην περίπτωση που οι πράξεις αυτές ήταν παράνομες είτε ήταν νόμιμες αλλά προκάλεσαν σοβαρή και σημαντική ζημία¹². Αφετέρου, το άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ περί ευθύνης του Δημοσίου¹³, παρότι δεν εμπεριέχει ρητή αναφορά στις πράξεις των δικαστικών

⁸ Η. ΚΟΥΒΑΡΑΣ, Άρθρο 20 παρ. 1, σε: Σπ. Βλαχόπουλος / Ξ. Κοντιάδης / Γ. Τασόπουλος, Σύνταγμα: Κατ' άρθρο ερμηνεία, Ηλεκτρονική έκδοση, Ιανουάριος 2023, σ. 25 επ., Ε. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 14η έκδ., εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, αρ. περ. 212.

⁹ ΔΕΚ C-224/01, *Köbler*, 30.09.2003, ECLI:EU:C:2003:513.

¹⁰ Α. ΑΥΔΙΚΟΣ, Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ 1501/2014 (Ευθύνη του Δημοσίου για ζημιογόνες πράξεις δικαστικών λειτουργιών), ΘΠΔΔ, 2014, σσ. 1045-1048, ενδεικτικά ΣτΕ 2574/2006, ΑΠ 256/1996.

¹¹ Η υπόθεση αφορούσε αίτησης αναίρεσης, μετά την απόρριψη αγωγής που άσκησε άλλος ενάγων για αποζημίωση από το Ελληνικό Δημόσιο σχετικά με το κλείσιμο επιχείρησης και την κατάσχεση αγαθών από την αστυνομία με εντολή του εισαγγελέα. Α. ΡΩΞΑΝΑ, Ζητήματα αστικής ευθύνης του Κράτους στην πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΘΠΔΔ, 2013, σ. 218.

¹² Αξίζει να παρατηρηθεί η επιλογή της ειδικότερης διάταξης του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος έναντι της γενικότερης διάταξης του άρθρου 20 παρ. 1 του Συντάγματος, η οποία μάλιστα δεν αναφέρεται ούτε επικουρικά, εν αντιθέσει με την προγενέστερη νομολογία. Βλ. ΣτΕ 1139/2013, ΣτΕ 980/2002, Ε. ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ, Παρατηρήσεις ΣτΕ Ολ 1501/2014 – Το διοικητικό δίκαιο παραμένει προεχόντως «νομολογιακό»; Εξελίζεις στο καθεστώς της αστικής ευθύνης του Δημοσίου, ΘΠΔΔ, 2014, σσ. 411-421 (412).

¹³ Σημειωτέον ότι το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ θέτει το γενικό πλαίσιο της αστικής ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις των οργάνων του, εφόσον προκαλείται ζημία από παράνομη πράξη που τελείται από όργανο του Κράτους κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του και υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ αυτών. Τυγχάνει άμεσης εφαρμογής για ζημίες από πράξεις οργάνων της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας. Βλ. Α. ΑΡΓΥΡΟΣ,

οργάνων. Και τούτο διότι η ευθύνη του κράτους για αποζημίωση από εσφαλμένη ερμηνεία του νόμου ή εκτίμησης του πραγματικού δεν συνάδει με τη φύση του δικαστικού έργου και τη συνταγματικής περιωπής δικαστική ανεξαρτησία.

Σε μια προσπάθεια, λοιπόν, συγκεκριμένου, αφενός, της συνταγματικής επιταγής περί αποζημίωσης των προκληθεισών από δικαστικά όργανα ζημιών, αφετέρου, της έλλειψης σχετικής ειδικής νομοθεσίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι χρήζει αναλογικής εφαρμογής το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ σε ζημιές που προκλήθηκαν από *πρόδηλο σφάλμα των δικαστικών οργάνων* μέχρι να επιληφθεί συναφώς ο νομοθέτης. Ο δε πρόδηλος χαρακτήρας του σφάλματος προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περίπτωσης βάσει των οποίων η δικαστική πλάνη καθίσταται συγγνωστή ή ασύγγνωστη¹⁴. Σύμφωνα δε με το άρθρο 1 παρ. 2 περ. η' και το άρθρο 9 παρ. 1 γ' του ν. 1406/1983, όλες οι διοικητικές διαφορές που προκύπτουν από την εφαρμογή της νομοθεσίας περί ευθύνης του Δημοσίου δυνάμει του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ υπάγονται στη δικαιοδοσία των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων.

Η απόφαση αυτή υπήρξε εμβληματική για το επίμαχο ζήτημα και αποτέλεσε πυξίδα για τις επόμενες αποφάσεις. Βέβαια, περιχαράκωσε ένα αυστηρό πλαίσιο προϋποθέσεων δεδομένης της φύσης του δικαστικού έργου¹⁵, αλλά τουλάχιστον διάνοιξε τον δρόμο για τη θεμελίωση ευθύνης του Δημοσίου από πράξεις των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας όταν ασκούν τη δικαιοδοτική τους αρμοδιότητα, την οποία συστηματικά αρνούνταν η μέχρι τότε νομολογία. Ιδιαίτερη καινοτομία υπήρξε η ρητή αναγνώριση της ευθύνης του Δημοσίου όχι μόνο από παράνομες ζημιογόνες πράξεις των δικαστικών οργάνων του, όπως ρητώς προβλέπει η διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, αλλά και από νόμιμες ζημιογόνες πράξεις¹⁶ – υπό πιο αυστηρές προϋποθέσεις¹⁷. Μία ακόμα πρωτοτυπία της απόφασης αυτής έγκειται στο ότι, παρά την καταφανή επιρροή του ενωσιακού δικαίου¹⁸, επέκτεινε τη θεμελίωση ευθύνης από πράξη των δικαστικών αρχών οποιουδήποτε βαθμού, και όχι μόνο δικαστικών αρχών που κρίνουν σε τελευταίο βαθμό, όπως προβλέπει η σχετική νομολογία του ΔΕΕ¹⁹. Ωστόσο, μια αδυναμία αυτής της δικαιοδοτικής κρίσης αποτέλεσε ο μη προσδιορισμός του πρόδηλου σφάλματος, αφήνοντας μετέωρη την εν λόγω αόριστη νομική έννοια²⁰.

Αυτή τη νομολογιακή κατεύθυνση ακολούθησε μια σειρά αποφάσεων, οι οποίες βέβαια αφορούσαν δικαστικά όργανα με ευρύτερη έννοια, όπως αστυνομικούς που ενεργούσαν ως εισαγγελικές αρχές, και άρα ως μέρος του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (1330/2016, 1533/2018 και 1534/2018 αποφάσεις), συμβολαιογράφους που ενεργούσαν ως δικαστικά όργανα (2168/2016 απόφαση), αστυνομικούς που ενεργούσαν στο πλαίσιο διαδικασίας *in flagrante delicto* (2557/2019 απόφαση) και υπηρεσιακά θέματα που αφορούσαν Εισαγγελέα (48/2016 απόφαση).

Αστική Ευθύνη του Δημοσίου, Το Δικαίωμα Αποζημίωσης, 2η έκδ., εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2023, σ. 177, Π. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 7η έκδ., εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2015, σ. 841 επ.

¹⁴. Μια σημαντική μειοψηφία των δικαστών εξέφερε αντίθετη γνώμη, υποστηρίζοντας ότι οι προϋποθέσεις για τη θεμελίωση της ευθύνης του Δημοσίου σε υποθέσεις που αφορούν δικαστικά όργανα εμπίπτουν στην αποκλειστική ρυθμιστική αρμοδιότητα του νομοθέτη και, ως εκ τούτου, το νομοθετικό κενό δεν μπορούσε να καλυφθεί από εφαρμογή κατ' αναλογία του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ.

¹⁵. Α. ΑΥΔΙΚΟΣ, ό.π., σσ. 1046-1047.

¹⁶. Α. ΡΩΞΑΝΑ, Εξελίξεις στα ζητήματα της αστικής ευθύνης, σ. 1099.

¹⁷. Για αναλυτικότερη ανάλυση, βλ. Ε. ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ, ό.π., 2014, σσ. 413-416.

¹⁸. Ε. ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ, ό.π., 2014, σσ. 411-421 (411), ΔΕΚ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-6/90 και C-9/90, *Francovich και Bonifaci/Italia*, 19.11.1991, ECLI:EU:C:1991:428, ΔΕΚ C-224/01, *Köbler*, ό.π., σκ. 34, ΔΕΚ C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo SpA*, 13.06.2006, ECLI:EU:C:2006:391. Βλ. και τις επιφυλάξεις του Απόστολου Γέροντα σε Α. ΓΕΡΟΝΤΑΣ, Παρατηρήσεις στην ΣτΕ 1501/2014 Ολομελείας, ΕλλΔνη, 2014, σσ. 1155-1157.

¹⁹. ΔΕΚ C-224/01, *Köbler*, ό.π., σκ. 34. Βλ. την κριτική προσέγγιση του Α. ΑΥΔΙΚΟΥ, σ. 1046 επ.

²⁰. Α. ΑΥΔΙΚΟΣ, σ. 1046. Για την έννοια του πρόδηλου σφάλματος, μπορούν να αντληθούν στοιχεία από τις αποφάσεις *Köbler* και *Traghetti*, Χ. ΚΑΥΚΑ, Η αστική ευθύνη του Δημοσίου για πράξεις και παραλείψεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας – Με αφορμή τις αποφάσεις ΣτΕ (Ολ.) 799-803/2021, ΕφημΔΔ, 2022, σσ. 45-51 (46). Βλ. και Α. ΑΡΓΥΡΟΣ, Πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, ΕλλΔνη, 2020, σσ. 714-722.

Ωστόσο, το 2021 συντελέστηκε μια μεταστροφή της νομολογίας με μια σειρά αποφάσεων, και δη με τις υπ' αριθμ. 799²¹ έως 803/2021 αποφάσεις, που εκδόθηκαν από την Ολομέλεια του ΣτΕ την ίδια ημέρα. Με τις δε υπ' αριθμ. 800/2021 έως 803/2021 αποφάσεις συντελέστηκε ολοκληρωτική μεταστροφή και απαγορεύτηκε κατηγορηματικά η πρόσβαση σε δικαστήριο σε υποθέσεις αφορώσες αποκατάσταση ζημιών από πράξεις δικαστικών οργάνων²². Αξίζει να σημειωθεί ότι τις αποφάσεις αυτές ακολούθησαν και οι υπ' αριθμ. 1360-1361/2021 αποφάσεις του ΣτΕ.

III. Η υπό σχολιασμό απόφαση

A. Πραγματικά περιστατικά

Η υπόθεση αφορούσε την απόρριψη αγωγής που άσκησε ο προσφεύγων κατά του Ελληνικού Δημοσίου για αποκατάσταση ζημίας που φέρεται ότι του προκλήθηκε από απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Ειδικότερα, από τον Οκτώβριο του 1992, ο προσφεύγων εργαζόταν με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου ως βοηθητικός υπάλληλος στην ελληνική πρεσβεία στη Γερμανία στη θέση του κλητήρα. Ακολούθησε τη δικαστική οδό ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων, διεκδικώντας αύξηση του ποσού του επιδόματος υπηρεσίας αλλοδαπής που του είχε καταβληθεί για τα δύο εξαρτώμενα τέκνα του κατά το διάστημα 01.01.1993-31.05.1998. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο απέρριψε την αγωγή του με την υπ' αριθμ. 964/1999 απόφαση, την οποία προσέβαλε ο προσφεύγων με έφεση. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκανε εν μέρει δεκτή την τελευταία με την υπ' αριθμ. 9975/1999 απόφασή του, κατά της οποίας ο προσφεύγων και το Δημόσιο άσκησαν αντίθετες αιτήσεις αναίρεσης. Ο Άρειος Πάγος, με την υπ' αριθμ. 1143/2001 απόφασή του, εξέδωσε απορριπτική κρίση επί ορισμένων λόγων που επικαλέστηκε ο προσφεύγων, καθότι δεν είχε αναφέρει επαρκώς λεπτομερώς την πραγματική βάση της αγωγής του, παραλείποντας να μνημονεύσει τους όρους της σύμβασης εργασίας του ή τον αριθμό και την ηλικία των τέκνων του. Εν τέλει, έκανε δεκτό μόνον έναν εκ των λόγων που επικαλέστηκε ο προσφεύγων, εξαφάνισε το σχετικό μέρος της προσβαλλόμενης απόφασης και παρέπεμψε την υπόθεση στο Εφετείο.

Ακολούθως, ο Ι.Ζ. προσέφυγε ενώπιον του ΕΔΔΑ, υποστηρίζοντας ότι ο Άρειος Πάγος επέδειξε υπερβολικό formalισμό κατά παράβαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης. Το ΕΔΔΑ, διαπιστώνοντας ότι, πράγματι, το Δικαστήριο είχε στη διάθεσή του όλα τα πραγματικά περιστατικά, κατέληξε ότι η απόρριψη της αίτησης αναίρεσης του προσφεύγοντος είχε αποτελέσει υπερβολικά formalιστική προσέγγιση των προϋποθέσεων παραδεκτού του σχετικού ένδικου μέσου, επιβάλλοντας περιορισμό δυσανάλογο προς τον στόχο της διασφάλισης της ασφάλειας δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο αυτό, διέγινωσε την παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης και επιδίκασε στον προσφεύγοντα το ποσό των 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 500 ευρώ για δικαστικά έξοδα²³.

Εν συνεχεία, ο προσφεύγων άσκησε αγωγή ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών στις 13.12.2007, αιτούμενος την αποκατάσταση της ζημίας που είχε υποστεί από την υπ' αριθμ. 1143/2001 απόφαση του Αρείου Πάγου δυνάμει του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ. Το επιληφθέν Πρωτοδικείο εξέδωσε την υπ' αριθμ. 4997/2015 απόφαση, δομώντας τη δικανική του κρίση στην προδιαγεγραμμένη νομολογιακή γραμμή και εφαρμόζοντας κατ' αναλογία το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ. Τελικά, απέρριψε την εν λόγω αγωγή, κρίνοντας ότι δεν ήταν πρόδηλο το σφάλμα

²¹. Ειδικότερα, στην υπ' αριθμ. 799/2021 απόφαση, που αφορούσε ζήτημα παραβίασης ενωσιακού δικαίου, το Δικαστήριο, κινούμενο στην πεπατημένη νομολογιακή οδό του ΔΕΕ, δέχτηκε μεν την αναλογική εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ για ζημίες που προκλήθηκαν από απόφαση που είχε παραβιάσει το δίκαιο της ΕΕ, αλλά κατέληξε ότι τα Διοικητικά Δικαστήρια δεν έχουν δικαιοδοσία να αποφανθούν επί αποζημίωσης για την εικαζόμενη ζημία που προκάλεσαν τα πολιτικά δικαστήρια.

²². Βλ. αναλυτική κριτική προσέγγιση: Ε. ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ, Επί τα χείρω νομολογιακή μεταστροφή ως προς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων ενταγμένων στη δικαστική εξουσία: από την ΣτΕ Ολ 1501/2014 στις ΣτΕ Ολ 799-803/2021 – Δυναμική αντίδραση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδας (57246/21), prevedourou.gr, 2024 (τελευταία πρόσβαση: 07.04.2025).

²³. ΕΔΔΑ Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδας (Προσφυγή Νο 77574/01), απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2006.

που είχε καταλογίσει το ΕΔΔΑ στην προαναφερθείσα απόφαση του Αρείου Πάγου. Ο προσφεύγων άσκησε έφεση κατά της ως άνω απόφασης, επί της οποίας εξεδόθη η με αριθμό 1107/2017 απορριπτική απόφαση του Διοικητικού Εφετείου, λόγω έλλειψης πρόδηλου σφάλματος. Η τελευταία απόφαση προσβλήθηκε με αίτηση αναίρεσης από τον προσφεύγοντα, η οποία παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια του ΣτΕ ενόψει της σπουδαιότητάς της.

Β. Η επίμαχη υπ' αριθμ. 800/2021 απόφαση της Ολομελείας του ΣτΕ

Με την υπ' αριθμ. 800/2021 απόφαση της Ολομελείας του, το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, παρότι διαπίστωσε ότι ο σκοπός του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος εκπληρώνεται όταν καθίσταται δυνατή η αποκατάσταση ζημίας εκπηγάζουσας από παραπτώματα οποιουδήποτε οργάνου του κράτους, συμπεριλαμβανομένων και των δικαστικών οργάνων, έκρινε ότι ούτε το άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος ούτε το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ -παρά την ασαφή διατύπωσή του- μπορούσε να αποτελέσει θεμελιωτικό της ευθύνης του Δημοσίου έρεισμα για ζημιές που προκαλούν τα δικαστικά όργανα. Και τούτο διότι, οι όροι της παράνομης συμπεριφοράς, η έκταση των αποζημιωτέων αξιώσεων και τα αρμόδια δικαστήρια θα έπρεπε να είχαν καθοριστεί νομοθετικά. Ελλείπει σχετικής ρύθμισης, η επίμαχη ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί και οι σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες, με εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου πρόκειται για παραβίαση του ενωσιακού δικαίου²⁴.

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι υπήρξε μειοψηφήσασα γνώμη, η οποία υιοθέτησε επί της ουσίας την προγενέστερη νομολογιακή προσέγγιση και επισφράγισε την ορθότητα της υπ' αριθμ. 799/2021 απόφασης, κάνοντας δεκτό ότι, αφού το Σύνταγμα δεν επέτρεπε ζημιές που προκλήθηκαν από κρατικά όργανα να παραμείνουν αναποζημιώτες, το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ θα πρέπει να εφαρμόζεται κατ' αναλογία σε περιπτώσεις ζημίας που προκλήθηκε από πρόδηλο σφάλμα των δικαστικών οργάνων έως ότου ο νομοθέτης να θεσπίσει ειδική νομοθεσία σχετικά με την ευθύνη του κράτους για πράξεις δικαστικών λειτουργιών.

Περαιτέρω, επισημάνθηκε ότι, κατά τις επιταγές του άρθρου 94 του Συντάγματος, οι διοικητικές διαφορές υπάγονται στην αρμοδιότητα των διοικητικών δικαστηρίων και, αντίστοιχα, οι ιδιωτικές διαφορές σε εκείνην των πολιτικών δικαστηρίων, με την επιφύλαξη της εξαίρεσης της παρ. 3 του εν λόγω άρθρου. Κρίθηκε δε ότι, ενόψει του συστήματος των διακριτών δικαιοδοσιών, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 93 του Συντάγματος, ο δικαστικός έλεγχος των αποφάσεων και των πράξεων των δικαστικών οργάνων θα πρέπει να παραμένει σε δικαστήρια της ίδιας δικαιοδοσίας. Ο δε νομοθέτης θα πρέπει να σεβαστεί το σύστημα αυτό κατά την υιοθέτηση του σχετικού πλαισίου σχετικά με το δικαστικό σώμα. Μειοψηφία υποστήριξε ότι εμπίπτει στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων και η εκδίκαση υποθέσεων ευθύνης του Δημοσίου για πράξεις των δικαστικών οργάνων που προκαλούν ζημία, ανεξαρτήτως της δικαιοδοσίας στην οποία ανήκουν τα όργανα αυτά.

Επιπλέον, το ΣτΕ, τονίζοντας ότι η μεταστροφή της νομολογίας είναι εγγενές στοιχείο της δικαστικής λειτουργίας²⁵ -πλην εξαιρετικών περιπτώσεων-, διέγινωσεν ότι η κρινόμενη υπόθεση επί του αυτεπαγγέλτως εξεταζόμενου ζητήματος της δικαιοδοσίας δεν ενέπιπτε στις ανωτέρω εξαιρέσεις²⁶. Προς επίρρωση τούτου μνημονεύεται ότι η άμεση εφαρμογή της διαπίστωσης ότι τα διοικητικά δικαστήρια είχαν υπερβεί τη δικαιοδοσία τους που προέκυψε από την αλλαγή νομολογίας ως προς τις προϋποθέσεις ευθύνης για πράξεις δικαστικού λειτουργού δεν προσκρούει στις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Και τούτο διότι, αφενός, η υπέρβαση δικαιοδοσίας αποτελούσε λόγο αναίρεσης, αφετέρου, η αγωγή του προσφεύγοντος δεν βασιζόταν σε πάγια νομολογία, δεδομένου ότι, κατά την κρίσιμη περίοδο της επίμαχης δικαστικής διαμάχης, η πρώτη αγωγή υποβλήθηκε πριν

²⁴. Βλ. σχετική παραπομπή της απόφασης στην κρίση της ΣτΕ Ολ 799/2021.

²⁵. Βλ., ενδεικτικά, Σ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Οι συνταγματικές διαστάσεις της μεταβολής της νομολογίας, Ευρασία, 2019, σ. 15 επ., Ε. ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ, Οι μεταστροφές της νομολογίας - Κοινή προοπτική εθνικού και υπερεθνικού δικαστή (Μέρος Πρώτο), ΘΠΔΔ, 2023, σσ. 121-136.

²⁶. ΣτΕ Ολ 800/2021, σκ. 7.

την έκδοση της υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφασης, αλλά και μετά την έκδοση της τελευταίας, οι νομολογιακές κατευθύνσεις αυτής είχαν ακολουθηθεί σε μικρό αριθμό υποθέσεων.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, το ΣτΕ δέχθηκε την αίτηση αναιρέσεως, πλην, όμως, έκανε δεκτή και την έφεση και κήρυξε απαράδεκτη την αγωγή ελλείψει δικαιοδοσίας του Διοικητικού Πρωτοδικείου να την εξετάσει²⁷.

Γ. Κρίση του ΕΔΔΑ

Το ΕΔΔΑ, απορρίπτοντας τους λόγους απαραδέκτου που ήγειρε η Ελληνική Κυβέρνηση ως προς την αμφισβήτηση εφαρμογής του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης, την έλλειψη ιδιότητας του θύματος, την ουσιαστική σύμπτωση της επίμαχης προσφυγής με προγενέστερη και τη μη εξάντληση των εγχώριων ένδικων μέσων, προχώρησε στην εξέταση της ουσίας της υπόθεσης.

Ειδικότερα, εκκίνησε τον συλλογισμό του, διαπιστώνοντας ότι το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ θεσπίζει αντικειμενική ευθύνη του Δημοσίου για κάθε ζημία που προκαλείται από πράξεις ή παραλείψεις που αποδίδονται στα όργανά του κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας, εκτός αν εξυπηρετεί δημόσιο συμφέρον. Επανέλαβε δε την προαναφερθείσα ερμηνευτική κατασκευή που θεμελιώθηκε με την υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφαση του ΣτΕ.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, κατέληξε ότι, στην προκειμένη περίπτωση, με τη μεταστροφή της νομολογίας με την υπ' αριθμ. 800/2021 απόφαση του ΣτΕ, και δη, αφενός, με την άρνηση κατ' αναλογία εφαρμογής του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ σε ζημίες που προκλήθηκαν από πρόδηλο σφάλμα δικαστικού οργάνου μέχρι τη θέσπιση ειδικής νομοθετικής ρύθμισης, αφετέρου, με την απόρριψη της αγωγής ως απαράδεκτης, με την αιτιολογία ότι το Διοικητικό Δικαστήριο δεν είχε δικαιοδοσία να την κρίνει, επιβλήθηκε περιορισμός στην πρόσβαση του προσφεύγοντος σε δικαστήριο.

Ακολούθως, το Δικαστήριο έλεγξε αν ο εν λόγω περιορισμός εξυπηρετεί θεμιτό σκοπό, καταλήγοντας ότι, πράγματι, ο επίμαχος περιορισμός αποσκοπούσε στην προστασία της ασφάλειας δικαίου και της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι, ενόψει της ιδιαίτερης πολυπλοκότητας αυτού του ζητήματος, παρίσταται επιτακτική η ανάγκη καθορισμού από τον ίδιο τον νομοθέτη των όρων και των προϋποθέσεων της ευθύνης του κράτους για αποκατάσταση ζημιών που προκλήθηκαν από πράξεις των δικαστικών οργάνων, προκειμένου να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ, αφενός, της απαίτησης αποζημίωσης για τη ζημία που υπέστησαν τα θιγόμενα πρόσωπα και, αφετέρου, της αρχής της ασφάλειας δικαίου που εξυπηρετείται από το δεδουλευμένο των αποφάσεων. Προς τούτου, συνεκτιμήθηκε η παρατήρηση της Κυβέρνησης ότι, μετά την υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφαση, είχε ασκηθεί μεγάλος αριθμός αγωγών στα διοικητικά δικαστήρια με αίτημα την αποζημίωση από το Δημόσιο βάσει του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ για ζημία που φέρεται ότι προκλήθηκε από πράξεις οργάνου της δικαστικής εξουσίας.

Ως εκ τούτου, το ΕΔΔΑ προχώρησε σε έλεγχο της αναλογικότητας του περιορισμού. Προπαρασκευαστικά επισημάνθηκε ότι, με την υπ' αριθμ. 800/2021 απόφαση, κρίθηκε για πρώτη φορά ότι η σχετική ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί, είτε κατ' επίκληση του Συντάγματος άμεσα είτε σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, καθώς και ότι τα διοικητικά δικαστήρια δεν έχουν δικαιοδοσία επί τοιούτων υποθέσεων. Ως εκ τούτου, επήλθε δικανική μετατόπιση από την προηγούμενη θέση του Δικαστηρίου, χωρίς να έχει εκδοθεί καμία απόφαση με αντίστοιχες κρίσεις πριν από την προσβαλλόμενη απόφαση.

²⁷. Για τον σχολιασμό της απόφασης βλ. Κ. ΣΑΜΑΡΤΖΗΣ, Παρατηρήσεις στην ΣτΕ Ολ 800/2021 – Αστική ευθύνη Δημοσίου για παράνομες αποφάσεις δικαστηρίων – Μεταστροφή της νομολογίας, ΘΠΔΔ, 2021, σσ. 914-918, Σ. ΚΥΒΕΛΟΣ, Παρατηρήσεις στις ΣτΕ Ολ 799/2021 (Ν 3900/2010) και ΣτΕ Ολ 803/2021 (Ν 3900/2010) (Αστική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής εξουσίας), Αρμ, 2022, σσ. 671-672, Π. ΜΟΥΖΟΥΡΑΚΗ, Η μερική αναθεώρηση του καθεστώτος αστικής ευθύνης του Δημοσίου από πράξεις δικαστικών οργάνων: μία προβλέψιμη(;) νομολογιακή μεταστροφή. Σχόλιο σε ΣτΕ Ολ 799/2021 και ΣτΕ Ολ 800/2021, ΕφημΔΔ, 2022, σ. 87.

Στη συνέχεια, υπομιμνήσκοντας ότι η ελεγκτική του εμβέλεια περιορίζεται στο να ελέγχει τη συμβατότητα των αποτελεσμάτων μιας ερμηνείας εθνικού δικαίου με τη Σύμβαση, το ΕΔΔΑ διασαφήνισε ότι αντικείμενο ελέγχου στην προκειμένη περίπτωση αποτελεί το αν η επίμαχη απόφαση διατήρησε τη σωστή ισορροπία μεταξύ του θεμιτού σκοπού της ασφάλειας δικαίου, της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης και της προστασίας του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο, σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΔΔΑ επανέλαβε την προγενέστερη παγιωθείσα θέση του, κατά την οποία η εξέλιξη της νομολογίας δεν αντίκειται, αυτή καθαυτήν, στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης²⁸, υπό την προϋπόθεση ότι ο τρόπος με τον οποίο είχε αναπτυχθεί ο νόμος ήταν καλά γνωστός στα μέρη ή τουλάχιστον ήταν ευλόγως προβλέψιμος καθώς και ότι δεν υπήρχε αβεβαιότητα ως προς τη νομική τους κατάσταση²⁹. Υπ' αυτό το πρίσμα, παρατηρήθηκε ότι, παρότι εν προκειμένω δεν είχε ακόμη εκδοθεί η υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφαση κατά τον χρόνο που ο προσφεύγων άσκησε την αγωγή του, τα διοικητικά δικαστήρια που επιλήφθηκαν της υπόθεσής του μεταγενέστερα σε πρώτο και δεύτερο βαθμό είχαν ακολουθήσει την ερμηνευτική προσέγγιση που παρατίθεται στην εν λόγω απόφαση, χωρίς να έχει εγερθεί κανένα ζήτημα παραδεκτού ή καμία ένδειξη αισθητής εξέλιξης της νομολογίας που να αποκλίνει από την ερμηνεία που εκτίθεται στην υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφαση του ΣτΕ μέχρι και την άσκηση της αίτησης αναίρεσης από τον προσφεύγοντα. Η νέα ερμηνεία που διατυπώθηκε στην υπ' αριθμ. 800/2021 απόφαση είχε ως αποτέλεσμα η αγωγή του προσφεύγοντος να κριθεί για πρώτη φορά απαράδεκτη. Ωστόσο, ο προσφεύγων δεν είχε κανέναν λόγο να πιστεύει ότι το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο (ΣτΕ) θα παρέκκλινε από την προηγούμενη νομολογία του³⁰.

Συνεπώς, λαμβάνοντας υπόψη ότι η ερμηνεία της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της πρέπει να διεξάγεται κατά τρόπο που να διασφαλίζονται πρακτικά και αποτελεσματικά δικαιώματα, και όχι θεωρητικά και απατηλά, το Δικαστήριο έκρινε ότι, παρά την πολυπλοκότητα του θέματος καθώς και την ανάγκη διασφάλισης της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαστικής εξουσίας, η παράλειψη θέσπισης μέχρι σήμερα της απαραίτητης νομοθεσίας δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από το μικρό χρονικό διάστημα που παρήλθε από την απόρριψη της αγωγής του προσφεύγοντος, παρά τα περί του αντιθέτου προβαλλόμενα από την Κυβέρνηση. Προς τούτο συνηγορεί το ότι, αν και η επιταγή θέσπισης ειδικής νομοθεσίας αναφέρθηκε ήδη στην υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφαση, η Κυβέρνηση δεν έχει αναφέρει καμία ενέργεια που να έχει γίνει μέχρι στιγμής προς αυτή την κατεύθυνση.

Ως εκ τούτου, η νέα ερμηνεία που διατυπώθηκε στην προσβαλλόμενη απόφαση και οδήγησε στην απόρριψη της αγωγής του προσφεύγοντος, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η νομοθεσία δεν είχε θεσπιστεί για περισσότερα από επτά χρόνια, έθεσε περιορισμό στο δικαίωμα πρόσβασης του προσφεύγοντος σε δικαστήριο για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα, δημιουργώντας ανασφάλεια δικαίου σε βάρος του προσφεύγοντος³¹. Σημειώνεται δε ότι δεν υπήρξε κανένα μεμπτό στοιχείο στη συμπεριφορά του προσφεύγοντος που να δικαιολογεί την κύλιση του βάρους των συνεπειών αυτής της αβεβαιότητας στον προσφεύγοντα³².

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι επιβλήθηκε δυσανάλογη επιβάρυνση στον προσφεύγοντα κατά παράβαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης, αποστερώντας του κάθε σαφή και πρακτική δυνατότητα να ζητήσει από τα δικαστήρια να αποφανθούν επί της

²⁸. ΕΔΔΑ *Lupeni Greek Catholic Parish κ.α. κατά Ρουμανίας* (Προσφυγή No 76943/11), απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2016, παρ. 116, ΕΔΔΑ *Nejdet Şahin και Perihan Şahin κατά Τουρκίας* (Προσφυγή No 13279/05), απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2011, παρ. 58, ΕΔΔΑ *Legrand κατά Γαλλίας* (Προσφυγή No 23228/08), απόφαση της 26ης Μαΐου 2011, παρ. 37.

²⁹. ΕΔΔΑ *Petko Petkov κατά Βουλγαρίας* (Προσφυγή No 2834/06), απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2013, παρ. 32.

³⁰. Βλ., *mutatis mutandis*, ΕΔΔΑ *Gil Sanjuan κατά Ισπανίας* (Προσφυγή No 48297/15), απόφαση της 26ης Μαΐου 2020, παρ. 39, ΕΔΔΑ *Legros κ.λπ. κατά Γαλλίας* (Προσφυγή No 72173/17 και 17 άλλες), απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2023, παρ. 156-157.

³¹. Βλ., *mutatis mutandis*, ΕΔΔΑ *Arrozpide Sarasola κ.α. κατά Ισπανίας* (Προσφυγή No 65101/16 και 2 άλλες), απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2018, παρ. 107.

³². Βλ., *mutatis mutandis*, ΕΔΔΑ *Çela κατά Αλβανίας* (Προσφυγή No 73274/17), απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2022, παρ. 32.

αγωγής του, θίγοντας, με τον τρόπο αυτόν, την ίδια την ουσία του δικαιώματός του πρόσβασης σε ένα δικαστήριο. Συνεπεία αυτών, επιδίκασε στον προσφεύγοντα 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 1.860 ευρώ για τα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης.

IV. Κριτική αποτίμηση

Η υπό σχολιασμό απόφαση αποτελεί μια ιστορική απόφαση που έρχεται να αναπλάσει την ελληνική δικαιοσύνη πραγματικότητα ως προς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις δικαστικών οργάνων, αποδοκιμάζοντας τη μεταστροφή της νομολογίας που συντελέστηκε με την υπ' αριθμ. 800/2021 απόφαση της ΟΛΣτΕ. Με τα εξαιρετικά αντανάκλαστα του, το ΕΔΔΑ διέγινε ότι η απαγόρευση της κατ' αναλογία εφαρμογής του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ σε τέτοιες περιπτώσεις θα ισοδυναμούσε με άρνηση απονομής δικαιοσύνης και θα περιόριζε τον πυρήνα του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο. Παρά την παρέλευση 10 ετών από τη ρητή νομολογιακή επισήμανση της ανάγκης νομοθετικής παρέμβασης για τη ρύθμιση του ζητήματος αυτού, ο νομοθέτης δεν έχει ακόμη προβεί σε σχετικές ενέργειες, ούτε υπάρχει εγγύηση για το εάν ή ποτέ θα θεσπιστεί αυτή η νομοθεσία. Ωστόσο, με τον τρόπο αυτό, καθίσταται εξαιρετικά μετέωρη η προστασία των δικαιούχων αποζημίωσης και η ύπαρξη νομοθετικού κενού εξισώνεται με την αποστέρηση του δικαιώματος πρόσβασης στη δικαιοσύνη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, στην υπό σχολιασμό υπόθεση, καταδεικνύεται μία σημαντική παθογένεια της ελληνικής πραγματικότητας: η μακρόχρονη αδράνεια του Έλληνα νομοθέτη. Είναι πολυάριθμα τοιαύτα νομοθετικά κενά, τα οποία λιμνάζουν επί σειρά ετών και απειλούν τον ίδιο τον πυρήνα των δικαιωμάτων. Από την άλλη, βέβαια, αναδεικνύεται ο καθοριστικός, ιαματικός ή αποτελειωτικός ρόλος που δύναται να διαδραματίσει η νομολογία στην κάλυψη αυτών των κενών για τη διασφάλιση της ελάχιστης απαιτούμενης δικαστικής προστασίας. Ούτως, τα δικαστήρια μπορούν, αφενός, να συμπληρώσουν το απωλεσθέν νομοθετικό κομμάτι στο παζλ της δικαστικής προστασίας, διατηρώντας αλώβητο τον πυρήνα του δικαιώματος και πάντα εντός των ορίων της αρχής της διάκρισης των εξουσιών, ως συνέβη με την υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφαση του ΣτΕ. Αφετέρου, δύνανται να παρουσιάσουν μια αγκύλωση προς τούτο και να αφήσουν μετέωρο το νομοθετικό κενό μέχρι την επέμβαση του νομοθέτη, θέτοντας σε κίνδυνο την ίδια την ουσία του δικαιώματος, όπως με την υπ' αριθμ. 800/2021. Ωστόσο, έτι μία φορά, το ΕΔΔΑ επεμβαίνει και καταφέρνει να περισώσει την κατάσταση με βασική πυξίδα την προστασία του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Με τον τρόπο αυτόν, σκιαγραφείται, με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο, ο αέναος διάλογος που εξελίσσεται σε παράλληλο επίπεδο μεταξύ των εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών δικαστηρίων. Η δε νομολογία, εν είδει ζωντανού οργανισμού, αναπτύσσεται και ελίσσεται ανά τα χρόνια σε μια προσπάθεια απορρόφησης των κραδασμών και των μεταβολών της κοινωνικής πραγματικότητας στο μέτρο του δυνατού, με γνώμονα την επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής προστασίας των επίμαχων δικαιωμάτων.

Εν τέλει, μετά από μακροχρόνιους δικαστικούς αγώνες και διεκδικήσεις, συστάθηκε και συγκροτήθηκε ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης με αντικείμενο την αστική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις ή παραλείψεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας (Τεύχος Υ.Ο.Δ.Δ. 1330/29.11.2024). Αυτό συνεπάγεται ότι πρόκειται να ανοίξει ένα νέο κεφάλαιο στο ζήτημα της αστικής ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις των δικαστικών λειτουργών και απομένει να διακριβωθεί το επίπεδο προστασίας που θα θεσπίσει τελικά ο νομοθέτης εν συγκρίσει με το αντίστοιχο που είχε καθιερωθεί με τη νομολογιακή γραμμή της υπ' αριθμ. 1501/2014 απόφασης.